

เรื่องเล่าเรื่องราวชาวทาบฝั่ง : การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของตำบลทาบฝั่ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

Narratives of Thap Phueng People: A Study of Cultural Capital for the Creation of Cultural Identity in Thap Phueng Subdistrict, Si Samrong District, Sukhothai Province

วาสิณี มีเครือเอี่ยม^{1*} ขวัญชนก นัยจริญ² และกมลธรรม เกื้อบุตร³

Wasinee Meekrua-iam^{1*} Khwanchanok Naijarun² and Kamontam Kuabutr³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลทาบฝั่ง และ 2) วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลทาบฝั่ง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนตำบลทาบฝั่งมีทุนทางวัฒนธรรมรวม 122 รายการ แบ่งเป็น 1.1 ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 114 รายการ ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจกกาล (การแพทย์พื้นบ้าน อาหาร) งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการละเล่นพื้นบ้าน 1.2 ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม จำนวน 8 แหล่ง 2) อัตลักษณ์วัฒนธรรมครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ 2.1 วิถีชีวิตเกษตรกรรมที่ผสมภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเกษตรแนวใหม่ 2.2 อาหารพื้นถิ่นที่สะท้อนภูมิศาสตร์ของพื้นที่ 2.3 งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย และ 2.4 พื้นที่วัฒนธรรมที่ทำหน้าที่ทั้งในมิติศาสนาและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ภายใต้การตีความใหม่เพื่อรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้เท่าทันบริบทสมัยใหม่ สามารถนำมาใช้ต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

คำสำคัญ : ทุนทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตำบลทาบฝั่ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

^{1*} สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: wasinee.m@psru.ac.th

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail : nkhwanchanok@psru.ac.th

³ สาขาวิชาตรีสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Department of Western Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail : kamontam.k@psru.ac.th

*Corresponding author

Abstract

This research article aimed 1) to study the cultural capital of the Thap Phueng Subdistrict community; and 2) to analyze the community's cultural identity. The study employed a qualitative research methodology using a participatory action research approach. The research instrument was a structured interview. The research findings revealed that (1) The Thap Phueng community possesses a total of 122 items of cultural capital, comprising (1.1) 114 items of intangible cultural capital, including local literature and language, performing arts, social practices, rituals, traditions and festivals, local knowledge and practices related to nature and the universe (such as traditional medicine and local cuisine), traditional craftsmanship, and folk games; and (1.2) 8 tangible cultural capital sites, which are designated as cultural spaces. (2) The community's cultural identity encompasses four main dimensions: (2.1) an agricultural lifestyle that integrates traditional wisdom with modern farming practices; (2.2) local cuisine that reflects the area's geographical characteristics; (2.3) traditional crafts adapted into contemporary products; and (2.4) cultural spaces that serve both religious and social functions, reinterpreted to preserve local identity in the context of modern society. These elements collectively contribute to the potential development of cultural tourism in the Thap Phueng Subdistrict.

Keywords: Cultural Capital; Cultural Identity; Thap Phueng Subdistrict; Si Samrong District; Sukhothai Province

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งบอกเล่าถึงความเจริญงอกงามของสังคมมนุษย์ เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงมีแนวปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรม ที่จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังที่ ยศ สันตสมบัติ (2556, น. 13-16) อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึง ระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมไม่ใช่พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ หากแต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงเป็นกฎระเบียบหรือมาตรฐานทางพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับและเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมมีพื้นฐานเป็นความคิดร่วมและค่านิยมทางสังคมที่มนุษย์ในสังคมเดียวกันกำหนดขึ้นเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้เปรียบเสมือนมรดกทางสังคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญาที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อความเจริญและความอยู่รอด และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ ขวัญชนก นัยเจริญ และกฤษฎณา ชาญณรงค์ (2561, น. 129-120) ได้ศึกษามรดกวัฒนธรรมของตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบความหลากหลายทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เนื่องจากประชากรที่อาศัยอยู่มีการอพยพมาจากต่างพื้นที่ เมื่อคนจากหลากหลายวัฒนธรรมมารวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน พวกเขาจึงมีการสร้างแนวปฏิบัติร่วมกันโดยผ่านประเพณี พิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งประเพณีหรือพิธีกรรมเหล่านี้อาจจะถูกสร้างขึ้นใหม่ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือประยุกต์ขึ้นมาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ที่อยู่ร่วมกัน หรือที่เรียกว่า “พลวัตทางวัฒนธรรม” (Cultural Dynamic) จึงเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่ช่วยประสานสามัคคีให้คนที่มีความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และ วิมล จิโรพพันธุ์ และคณะ (2551, น. 19-20) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึงจารีตประเพณีที่มนุษย์ทำสืบต่อกันมา ส่วนวัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ วิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งได้ปฏิบัติในสังคมท้องถิ่นแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นมรดกของท้องถิ่นที่สืบทอดโดยการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา จนกลายเป็นการยอมรับร่วมกัน ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งมีวิถีชีวิต

แตกต่างกันไปตามสภาพวัฒนธรรมของชุมชนที่สลับซับซ้อน จึงทำให้วัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน เช่น ภาษา นิทาน ความเชื่อ ดนตรี กีฬา ศิลปะการแสดง เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จะเห็นได้ว่าในแต่ละท้องถิ่นจะมีวัฒนธรรมซึ่งเป็นแนวปฏิบัติของพื้นที่ที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านั้นนับเป็นมรดกหรือทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่น่าสนใจยิ่ง

เรื่องเล่าหรือมุขปาฐะนับเป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่ถูกละเลย สืบทอด กระทั่งกลายเป็นแนวปฏิบัติของผู้คนในเรื่องเล่าอาจจะแฝงไปด้วยคติโลกาบายต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เรื่องเล่าไม่ได้เป็นเพียงนิทานตำนาน เท่านั้น แต่เรื่องเล่ายังครอบคลุมถึงประวัติศาสตร์ชุมชน (oral history) ความเชื่อที่ถูกเล่าขานจนกลายเป็นแนวปฏิบัติทางสังคมของท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาชุมชนผ่านเรื่องเล่าจึงเป็นการศึกษาแบบบูรณาการ ซึ่งจะแสดงให้เห็นอัตลักษณ์และตัวตนของผู้เล่านวมถึงสังคมรอบตัว ดังที่ ศิริพร ณ ถลาง (2562, น. 104-105) อธิบายว่า เรื่องเล่าพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ชาติ ประวัติศาสตร์ชาวบ้าน ตำนานประจำถิ่น นิทานอธิบายภูมินามมีบทบาทสำคัญในการใช้สร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ เรื่องเล่าพื้นบ้านจึงมีความสำคัญยิ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในการนำเที่ยวสถานที่ที่สัมพันธ์กับเรื่องเล่าพื้นบ้าน การอธิบายชื่อบ้านนามเมือง และการตั้งชื่อผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่สัมพันธ์กับเรื่องเล่าของท้องถิ่น กล่าวได้ว่านิทานพื้นบ้าน หรือเรื่องเล่าพื้นบ้านเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในบริบทการท่องเที่ยวในโลกทุนนิยมได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ ขวัญชนก นัยเจริญ และคณะ (2565, น. 152) ที่กล่าวว่า เรื่องเล่าและภูมิปัญญาสามารถนำมาใช้ประกอบการพัฒนาบรรพบุรุษจากวัสดุในท้องถิ่นที่แสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างน่าสนใจ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้สามารถนำไปใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้

ตำบลทับผึ้ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำยมไหลผ่านจากทางด้านทิศเหนือจรดทิศใต้ของพื้นที่ทั้งตำบล แบ่งการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทับผึ้ง หมู่ที่ 2 เกาะวงษ์เกียรดี หมู่ที่ 3 เกาะวงษ์เกียรดี หมู่ที่ 4 เตร็ดกลาง หมู่ที่ 5 เตร็ดนอก หมู่ที่ 6 ท่าช้าง หมู่ที่ 7 ท่าช้าง หมู่ที่ 8 ทับผึ้ง และหมู่ที่ 9 เตร็ดนอก ประชากรในพื้นที่ตำบลทับผึ้งประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนาข้าวและทำไร่ยาสูบ การคมนาคมมีถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1195 (ตอนสุโขทัย – วังไม้ขอน) และถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 (ถนนจรดวิถีถ่อง) เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมขนส่ง ซึ่งตำบลทับผึ้งเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างการเดินทางจากตัวเมืองสุโขทัยไปยังสนามบินสุโขทัย ดังนั้นจึงมีธุรกิจโฮมสเตย์ รีสอร์ท และโรงแรมให้บริการหลายแห่ง นอกจากนี้ภายในตำบลยังมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ คือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สถานที่ตั้งวัดราษฎร์ศรัทธาราม หมู่ที่ 9 ประติมากรรมปูนปั้น วัดเตร็ดกลาง หมู่ที่ 4 หลวงพ่อเพชร วัดเกาะวงษ์เกียรดี หมู่ที่ 3 สะพานแขวนสลึงข้ามแม่น้ำยม หมู่ที่ 4 เชื่อมหมู่ที่ 9 (สะพานสมปรารถนาประชาราษฎร์) และภาพวาดบนผนังกำแพงเขียนเรื่องหิน หมู่ที่ 9 ในด้านทุนทางวัฒนธรรมจากการสำรวจพื้นที่ร่วมการศึกษาข้อมูลจากเอกสารพบว่า ตำบลทับผึ้งมีศาสนสถาน คือ วัดเกาะวงษ์เกียรดี วัดเตร็ดกลาง วัดศรีสังวร วัดทับผึ้ง และวัดราษฎร์ศรัทธาราม ดังนั้นประเพณีและงานประจำปีจึงมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา เช่น งานทำบุญตักบาตรเทศกาลปีใหม่ วันสงกรานต์ บวชนาคสามัคคี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง นอกจากนี้ในพื้นที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เครื่องจักสาน กะลามะพร้าวประดิษฐ์ ดอกไม้ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ การประดิษฐ์บายศรีจากใบตอง และการแปรรูปอาหาร สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลทับผึ้ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
- 1.2.2 ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลทับผึ้ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

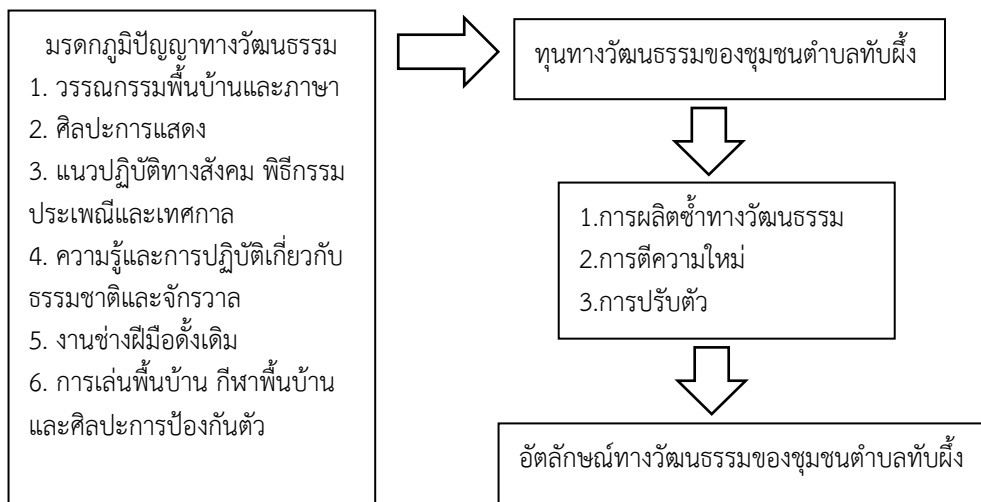
ศึกษาองค์ความรู้มรดกวัฒนธรรมของชุมชนตามกรอบด้านเนื้อหาข้อกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2560 ตามประกาศคณะกรรมการการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (2560) ดังนี้

1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

2. ศิลปะการแสดง
3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล
4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม
6. การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการป้องกันตัว

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้กรอบการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ตามประกาศ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง กำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2560 (คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, 2560, น. 1-6) ที่จำแนกสาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย เป็น 6 หมวด คือ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (การแพทย์พื้นบ้าน อาหาร) งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการละเล่นพื้นบ้าน และวิเคราะห์อัตลักษณ์โดยใช้แนวคิดเรื่องการดำรงอยู่ (existence) ในทางวัฒนธรรมมีรากฐานมาจากความเข้าใจที่ว่า วัฒนธรรมมิใช่สิ่งตายตัวหรืออยู่อย่างลอยตัวจากบริบท หากแต่เป็นระบบความหมายที่ดำรงอยู่ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ทฤษฎีการดำรงอยู่ (Theory of Cultural Existence) จึงเน้นการอธิบายกระบวนการที่วัฒนธรรมสามารถคงอยู่ หรือปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีพลวัต ผ่านกลไกสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) การตีความใหม่ (reinterpretation) และการปรับตัว (adaptation) เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงโดยไม่สูญเสียแก่นสารของอัตลักษณ์วัฒนธรรม (Bourdieu, 1986; Geertz, 1973; Hall, 1996; Williams, 1977) จากข้อมูลดังกล่าวนำมาเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อธิบายผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุนทางวัฒนธรรม เรื่องเล่าพื้นบ้าน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาเครื่องมือในการสร้างแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง

2.2 สํารวจบริบทของพื้นที่ตำบลทับผึ้ง และเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ โดยใช้การสังเกตความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของตำบลทับผึ้ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

2.3 จัดเวทีเปิดตัวโครงการ และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ผู้ประกอบการในพื้นที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชน จำนวน 40 คน

2.4 จัดเวทีปรับฐานคิดในการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ชุมชน รวมถึงเทคนิควิธีการออกแบบ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลชนิดต่าง ๆ การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าพื้นบ้าน และการบันทึกข้อมูล

2.5 ประชุมเครือข่ายชุมชนเพื่อวางแผนการดำเนินการเก็บข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าพื้นบ้านตามกรอบการวิจัย

2.6 ลงภาคสนามเก็บข้อมูลตามกรอบการวิจัยจากปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 17 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) ซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้คัดเลือกเนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับคนในชุมชน ซึ่งทราบข้อมูลและรู้จักปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

2.7 จัดเวทีตรวจสอบข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลและหารือกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การสรุปข้อค้นพบ โดยให้ชุมชนเจ้าของพื้นที่มีส่วนสะท้อนเพิ่มเติม ตรวจสอบและแก้ไขหากมีข้อผิดพลาด

2.8 ทีมเครือข่ายชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สรุปทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องเล่าเรื่องราวชาวทับผึ้ง

2.9 วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง โดยพิจารณาถึงบทบาทและคุณค่าที่องค์ประกอบเหล่านั้นมีต่อกลุ่มคนหรือชุมชน วิธีที่ชุมชนนำองค์ประกอบนั้นไปใช้ สืบทอด หรือสร้างความแตกต่างเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 ผลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ผ่านข้อมูลปฐมภูมิโดยการสัมภาษณ์ ด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ปรากฏมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และจับต้องได้ จำนวน 122 รายการ จำแนกเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 114 รายการ และมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องได้ 8 รายการ ดังนี้

3.1.1 ทุนทางวัฒนธรรมประเภทมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องไม่ได้ 6 หมวด ได้แก่ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล อาหารพื้นบ้าน งานช่างฝีมือดั้งเดิม ศิลปะการแสดง และวรรณกรรมพื้นบ้าน มีรายละเอียดได้ดังนี้

3.1.1.1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา จำนวน 10 รายการ สะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โดยเรื่องเล่าที่สำคัญ เช่น เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นบทเพลงที่ใช้ร้องเพื่อกล่อมเด็ก ตำนานปู่ก๊อก ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน และ ตำนานศาลพ่อปู่ทองคำ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่

3.1.1.2 ศิลปะการแสดง จำนวน 3 รายการ คือ มังคละ กลองยาว และวงดนตรีร่วมสมัยเข้มทองสุโขทัย ศิลปะการแสดงมีบทบาทสำคัญในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยศิลปะการแสดงที่สำคัญของตำบลทับผึ้ง ได้แก่ กลองมังคละ ซึ่งเป็นการแสดงดนตรีพื้นบ้านที่ใช้กลองเป็นหลัก กลองยาว ซึ่งนิยมใช้ในขบวนแห่และงานบุญ วงดนตรีเข้มทองสุโขทัย ที่ใช้บรรเลงในเทศกาลและงานมงคลต่าง ๆ

3.1.1.3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล จำนวน 8 รายการ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีและศาสนาในชีวิตของคนในชุมชน พิธีกรรมที่สำคัญในตำบลทับผึ้ง เช่น ประเพณีแห่นางแมว ซึ่งเป็นพิธีขอฝนตามความเชื่อดั้งเดิม พิธีทำขวัญข้าว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพ พิธียกเสาเอก ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญ

ในการสร้างบ้าน งานบวชนาคสามัคคี ที่สะท้อนถึงศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประเพณีลอยกระทง เพื่อขอขมาและบูชาพระแม่คงคา และ พิธีรับขวัญข้าวเปลือก ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเกษตรกรรมของท้องถิ่น

3.1.1.4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล จำนวน 76 รายการ แบ่งออกเป็นสองประเภทได้แก่ การแพทย์พื้นบ้าน 24 รายการ และอาหาร 52 รายการ ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน โดยในตำบลทับผึ้งมีองค์ความรู้ที่สำคัญ เช่น การแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งอาศัยสมุนไพรและวิธีการรักษาดั้งเดิม การรักษาไข้ทับระดู ซึ่งเป็นศาสตร์พื้นบ้านที่ช่วยดูแลสุขภาพของสตรี หมอจับเส้น หรือศาสตร์การนวดบำบัดที่ใช้สำหรับรักษาอาการปวดเมื่อย การพ่นงูสวัด ซึ่งเป็นวิธีการทางไสยศาสตร์ที่ผสมผสานกับการแพทย์พื้นบ้าน การดับพิษไฟ ที่ใช้สมุนไพรและคาถาในการบรรเทาอาการไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก และการแก้ก้างติดคอ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ใช้วัตถุดิบพื้นถิ่นในการช่วยลดอาการติดคอ ส่วนอาหารพื้นบ้านของตำบลทับผึ้งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกินอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยอาหารพื้นบ้านที่โดดเด่น เช่น ต้มกะทิปลาตะเพียน ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 จังหวัด 1 เมนู ของจังหวัดสุโขทัย ขนมเบื้องญวน ขนมที่นิยมทำในงานมงคล แกงซี่เหล็กสูตรโบราณ แกงซ่อนหา แกงคั่วขนุน แกงคั่วหอยขม น้ำพริกปลาย่าง ทอดมันปลาแม่น้ำยม ซึ่งมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์และอุดมไปด้วยสมุนไพร ต้มเปรอะ อาหารที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติและสมุนไพรท้องถิ่น หลนปูเค็ม ที่เป็นเมนูที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ข้าวแต่น้ำแดงโม ซึ่งเป็นขนมไทยที่ทำจากข้าวเหนียวทอดราดน้ำแดงโม ขนมเบื้องญวน ขนมที่นิยมทำในงานมงคล แกงซี่เหล็กสูตรโบราณ แกงซ่อนหา แกงคั่วขนุน แกงคั่วหอยขม น้ำพริกปลาย่าง ทอดมันปลาแม่น้ำยม ซึ่งมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์และอุดมไปด้วยสมุนไพร ต้มเปรอะ อาหารที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติและสมุนไพรท้องถิ่น หลนปูเค็ม ที่เป็นเมนูที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ข้าวแต่น้ำแดงโม ซึ่งเป็นขนมไทยที่ทำจากข้าวเหนียวทอดราดน้ำแดงโม

3.1.1.5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม พบจำนวน 16 รายการ ล้วนเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอีกหนึ่งมรดกภูมิปัญญาที่สำคัญ โดยแสดงถึงฝีมือและความประณีตในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน งานช่างฝีมือดั้งเดิมของตำบลทับผึ้งที่สำคัญ ได้แก่ การจักสาน เช่น สุ่มไก่ ฝาชีลายผึ้ง กระเป่าสาน ซึ่งใช้เทคนิคการสานไม้ไผ่และหวายเทียม การทำบายศรี ที่เป็นงานฝีมือที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม การตีมีดโบราณ ซึ่งเป็นการทำเครื่องมือเกษตรแบบดั้งเดิม การทำว้าวจฬา การแกะสลักเขาควยเป็นด้ามหนังสติ๊ก การแกะสลักกะลามะพร้าวเป็นเครื่องใช้และของตกแต่ง ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน

3.1.1.6 การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว พบเพียงหนึ่งรายการ ได้แก่ หมากเก็บ ซึ่งเป็นการเก็บลูกหินมาล้อมวงเล่นสำหรับเด็กผู้หญิงในสมัยก่อน

3.1.2 ทิวทัศน์วัฒนธรรมประเพณีมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องได้ พบจำนวน 8 แหล่ง ได้แก่ พระปฐมเจดีย์เอียงเจดีย์แปดเหลี่ยม เรือแม่ศรีจำปาทอง (เรือแม่ย่านาง) ปูนปั้นวรรณคดี ของหลวงตาสำเร็จ เชื้อประดิษฐ์ วัดเทวี่ดกลางสะพานสมปรารถนาประชาราษฎร์ วัดทับผึ้งและพิมพ์พระโบราณกรุทับผึ้ง วัดราษฎร์ศรัทธาราม (พิพิธภัณฑ) ซึ่งศาสนสถาน สถานที่สำคัญ และโบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่อความเชื่อรวมถึงแนวทางปฏิบัติทางสังคม สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชาวตำบลทับผึ้งได้รับอิทธิพลจากการเกษตร ศาสนา ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน พื้นที่วัฒนธรรมในตำบลสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มสำคัญ ได้แก่ วัดและสถานที่ทางศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชนและเป็นจุดศูนย์กลางของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น ประเพณีลอยกระทง

พื้นที่ทางวัฒนธรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วัดและโบราณสถานมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของศาสนาและประเพณีของชุมชน วัดเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นศูนย์กลางของความศรัทธา เช่น งานบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานบวช หรือพิธีทำบุญบ้าน ขณะที่โบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และความเชื่อของคนในพื้นที่

3.2 ผลการศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชนคัดเลือกอัตลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็น “เรื่องเล่าเรื่องราวชาวทับผึ้ง” เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากการดำรงอยู่ของทุนทางวัฒนธรรมพบว่าอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมโดดเด่นที่ยังคงดำรงอยู่ จำแนกเป็นประเภทได้ 4 ประเภท ได้แก่

3.2.1 อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรม ซึ่งมีทั้งวิถีเกษตรดั้งเดิมและวิถีเกษตรที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การทำเกษตรกรรมที่พบในตำบลทับผึ้ง ได้แก่ การทำนาข้าว การปลูกยาสูบ การทำสวนเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำโคกหนองนาโมเดล การทำสวนเกษตรปลอดสาร และการปลูกพืชไร่ดินแบบไฮโดรโปนิคส์ ทุนทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตเกษตรกรรมของตำบลทับผึ้งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านรูปแบบการประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่อยู่ภายใต้พลวัตของโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตเกษตรกรรมในตำบลทับผึ้งได้แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมดั้งเดิม และการพลวัตอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้ใหม่ เทคโนโลยี และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ในเชิงรูปธรรม พบว่าวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิมซึ่งเน้นการผลิตแบบผสมผสาน เช่น การปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์ และการใช้ทรัพยากรตามฤดูกาล ยังคงมีบทบาทในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรสูงวัยที่ยึดถือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พิธีกรรมบางประการ เช่น การทำขวัญข้าว การทำพิธีแรกปลูกยาสูบ ยังคงมีการปฏิบัติอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของความรู้เชิงจิตวิญญาณ (spiritual cultural capital) ที่ฝังแน่นอยู่ในระบบความเชื่อของชุมชน

ขณะเดียวกัน วิถีชีวิตเกษตรกรรมในตำบลทับผึ้งก็ได้ปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อบริบททางเศรษฐกิจสมัยใหม่ด้วย โดยมีการนำองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการผลิต เช่น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ และการเพาะปลูกพืชปลอดสาร การปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ยาสูบ และการปลูกพืชที่มีมูลค่าเพิ่มและตอบโจทย์ตลาดผู้บริโภครุ่นใหม่ ใส่ใจผู้บริโภคที่ต้องการรับประทานพืชผักปลอดภัย ไร้สารเคมี กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่ทุนในลักษณะขององค์ความรู้ใหม่ที่มีลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรัฐ ภาคประชาชน และเครือข่ายนอกชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้ปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นว่าชุมชนมิได้ดำรงอยู่ในโครงสร้างที่ตายตัว แต่มีพลวัตในการปรับตัวโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน และปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการใหม่ของสังคม ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยังคงใช้ความรู้เดิมเรื่องฤดูกาลและการจัดการดิน มาผสมผสานกับการเรียนรู้เทคโนโลยีเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการทำตลาดผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างทุนทางเศรษฐกิจในแนวทางใหม่ที่ไม่ได้ละทิ้งอัตลักษณ์ของชุมชน แต่เป็นการตีความและต่อยอดกับความหมายของความเป็นเกษตรรุ่นใหม่ หรือ young smart โดยอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตเกษตรกรรมแบบปรับเปลี่ยนนี้ มีลักษณะผสมผสานระหว่างคุณค่าดั้งเดิมและคุณค่าทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่สามารถเล่าเรื่องราวได้ และมีศักยภาพในการนำเสนอผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในอนาคต สรุปได้ว่าวิถีชีวิตเกษตรกรรมของตำบลทับผึ้งในปัจจุบันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนและดำรงอยู่ โดยวิวัฒนาการตามปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐ เช่น การทำโคก หนองนา การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการสร้างโอกาสใหม่โดยเกษตรกรรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบริโภคพืชผักปลอดภัย เกษตรกรที่เป็นคนรุ่นใหม่จึงเป็นผู้สร้าง สืบทอด และเปลี่ยนแปลงลักษณะเกษตรกรรมให้มีความทันสมัยตอบสนองต่อตลาดและกระแสการบริโภคของคนในยุคปัจจุบัน

3.2.2 อัตลักษณ์ภูมิปัญญาด้านอาหาร พบว่ามีอาหารพื้นถิ่นที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวบ่งบอกถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ได้ เมนูที่คัดเลือกให้เป็นเมนูพื้นถิ่น คือ ต้มกะทิปลาตะเพียน ทอดมันปลา แกงข่อนหา แกงคั่วหอยขม แกงคั่วขนุน เมี่ยงคำสมุนไพร น้ำพริกปลา และขนมไทย ซึ่งเมนูเหล่านี้เป็นเมนูที่มีการสืบทอดมารุ่นต่อรุ่นและยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์และลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ดังนี้

ตำบลทับผึ้งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เอื้อต่อความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะการที่แม่น้ำยมไหลผ่านกลางตำบล ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีแหล่งน้ำ พืชพรรณ และไร่นา ส่งผลให้ชุมชนมีทรัพยากรทางอาหารอย่างหลากหลายและยั่งยืน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตผูกพันกับการเกษตร การจับปลา และการใช้พืชผักสมุนไพรในท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรคอาหารพื้นถิ่นที่มีทั้งรสชาติ เอกลักษณ์ และความหมายเชิงวัฒนธรรม

อาหารพื้นถิ่นในตำบลทับผึ้ง เช่น ขนมไทยโบราณ ทอดมันปลา ต้มกะทิปลาตะเพียน น้ำพริกปลาแกงช่อนหา แกงคั่วหอยขม แกงคั่วขนุน และเมี่ยงคำสมุนไพร ล้วนเป็นเมนูที่ใช้วัตถุดิบซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ที่มีการปรุงแต่ง จัดสรร และนำเสนอสะท้อนรสนิยม ความเชื่อ และจิตวิญญาณของชุมชน ทั้งยังแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์เชิงสัญลักษณ์ เช่น การนำเสนอมะละกอบาสาเป็นรูปปลาตะเพียนในแกงช่อนหา หรือการผสมสมุนไพรเพื่อสุขภาพในเมี่ยงคำ ล้วนเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาในมิติที่ลึกซึ้งกว่ารสชาติอาหารเพียงอย่างเดียว

กล่าวได้ว่าการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาอาหารในตำบลทับผึ้งยังคงมีบทบาทในวิถีชีวิตร่วมสมัยของชุมชนในหลากหลายมิติ คือ 1) ดำรงอยู่ผ่านครัวเรือนและการถ่ายทอดระหว่างรุ่น คือ ครัวเรือนยังคงเป็นพื้นที่หลักในการเรียนรู้ภูมิปัญญาอาหาร โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือแม่บ้านที่เป็นเจ้าของสูตรดั้งเดิม มีการถ่ายทอดทักษะการปรุงอาหารตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบ การเตรียมเครื่องปรุง ไปจนถึงเทคนิคการปรุงผ่านการทำให้ดูและให้ลงมือทำ ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างรุ่น 2) ดำรงอยู่ผ่านกลไกของชุมชน คือ ในปัจจุบันชุมชนมีการรวมกลุ่มของเกษตรกร วิชากิจชุมชน และกลุ่มอาชีพท้องถิ่น ที่นำภูมิปัญญาอาหารมาใช้ในกิจกรรมสร้างรายได้ เช่น การจำหน่าย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาหารพื้นถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ตอบโจทย์เศรษฐกิจปัจจุบัน และ 3) ดำรงอยู่ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา คือ การใช้ภูมิปัญญาอาหารเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของอาหารในการเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกันอย่างสร้างสรรค์

ภูมิปัญญาอาหารในตำบลทับผึ้งจึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการบูรณาการระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยตั้งต้น และมีผู้คนในชุมชนเป็นผู้สร้าง ถ่ายทอด และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาหารจึงไม่ใช่เพียงแค่การบริโภค แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีบทบาทชัดเจนในวิถีชีวิตของสังคมตำบลทับผึ้งในปัจจุบัน ทั้งนี้เมนูอาหารที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและบ่งบออัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตำบลทับผึ้งที่ชัดเจน คือ แกงช่อนหา ต้มกะทิปลาตะเพียน แกงคั่วหอยขม ทอดมันปลา น้ำพริกปลาแม่น้ำยม และเมี่ยงคำ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติรวมถึงความอุดมสมบูรณ์ทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่

3.2.3 อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญางานช่างฝีมือดั้งเดิม พบว่ายังมีผู้ประกอบการอาชีพหัตถศิลป์ทั้งการแกะสลักการประดิษฐ์ การจักสาน และการทำบายศรี ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น คือ การแกะสลักกะลามะพร้าว การแกะสลักเขาควายเป็นค้ำหมั่งสติ๊ก การประดิษฐ์สิ่งของจากกะลามะพร้าว ฝาชีลายผึ้ง และบายศรี

ตำบลทับผึ้งมีการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิมอย่างเด่นชัด ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญางานหัตถกรรมของชาวบ้านยังคงดำรงอยู่ผ่านการสืบทอด การปรับตัว และการพลวัตให้อยู่ในรูปแบบที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและความต้องการของยุคสมัย จากการศึกษาพบว่ายังมีผู้ประกอบการอาชีพช่างฝีมือในชุมชนที่สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะงานหัตถศิลป์ที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น การแกะสลักกะลามะพร้าวให้เป็นภาชนะหรือของประดับตกแต่งบ้าน การประดิษฐ์ค้ำหมั่งสติ๊กจากเขาควางซึ่งสะท้อนทั้งทักษะฝีมือและภูมิปัญญาเชิงช่างในอดีต การนำเสนอประกอบของมะพร้าว เช่น เส้นใยหรือเปลือก มาใช้สร้างสรรค์เป็นของแต่งบ้าน ตลอดจนงานบายศรีที่สะท้อนระบบความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาที่ฝังแน่นในวิถีวัฒนธรรมของชุมชน งานช่างฝีมือเหล่านี้มีรากฐานมาจากความรู้เชิงปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในครัวเรือน ชุมชน และพื้นที่ประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น บายศรียังคงมีบทบาทสำคัญในงานบุญ งานบวช และพิธีมงคลต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังมีความหมายในชีวิตของผู้คน งานหัตถกรรมในตำบลทับผึ้งมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและความต้องการของตลาด เช่น การแกะสลักกะลามะพร้าวที่เคยใช้

ทำเป็นภาชนะในครัวเรือน ปัจจุบันถูกพัฒนาให้เป็นของขวัญ โล่รางวัล ของที่ระลึก หรือของตกแต่งบ้านที่สามารถจำหน่ายได้ การประดิษฐ์หนังสือก็ไม่ได้มีเพียงไว้ใช้เล่าสัตว์เท่านั้น แต่ถูกผลิตเพื่อเป็นของสะสมเชิงวัฒนธรรมที่มีความสวยงาม สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนรากวัฒนธรรมและความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของงานช่างฝีมือมี 1) การดำรงอยู่ในบริบทครัวเรือนและพิธีกรรม กล่าวคือ ดำรงอยู่ในระดับครัวเรือน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งยังคงมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ เช่น การฝึกทำบายศรีเพื่อใช้ในงานบุญ งานบวช งานแต่ง หรือการทำของใช้จากกะลามะพร้าวสำหรับใช้ในบ้าน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการผลิตสิ่งของ แต่เป็นการสื่อสารความรู้ ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่ฝังอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ทำงานบายศรี ช่างฝีมือไม่ได้เพียงรู้จักกระบวนการประดิษฐ์ แต่ยังต้องเข้าใจ ระบบสัญลักษณ์ขององค์ประกอบในบายศรี ความเชื่อเรื่องขวัญ และการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสะท้อนความเชื่อที่มีต่อจักรวาลและความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ 2) การดำรงอยู่ในฐานอาชีพและการแปลงรูปเชิงเศรษฐกิจงานช่างฝีมือบางประเภท เช่น การแกะสลักกะลามะพร้าว การทำของตกแต่งจากส่วนประกอบของมะพร้าว และการทำหนังสือจากเขาคาย ได้รับการปรับรูปแบบจากของใช้ในชีวิตประจำวัน สู่การเป็นสินค้าทางการค้าที่มีคุณค่าทางศิลปะและตอบโจทย์การบริโภคสมัยใหม่ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น การออกแบบลวดลายบนกะลาให้ร่วมสมัยมากขึ้น การใช้เทคนิคผสมผสานวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ เชือก เส้นใยมะพร้าว การพัฒนาเรื่องเล่าของผลิตภัณฑ์ให้สื่อถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ โดยยังรักษาแก่นของวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้

สรุปได้ว่า การดำรงอยู่ของภูมิปัญญางานช่างฝีมือในตำบลทับผึ้งมีการพลวัต ปรับเปลี่ยน และสามารถสานอดีตกับปัจจุบันเข้าด้วยกันอย่างมีความหมาย งานฝีมือดั้งเดิมจึงมิได้เป็นเพียงสิ่งของหรือผลิตผล หากแต่เป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึง ความรู้ ธรรมเนียม ความศรัทธา และอัตลักษณ์ ของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งยังคงดำรงอยู่และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นทุนวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคต ในแง่ของการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถนำงานฝีมือเหล่านี้มาเป็นหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ รวมถึงนำมาเป็นของที่ระลึกหรือสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ด้วย

3.2.4 อัตลักษณ์ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความเชื่อและความศรัทธาของคนในตำบลทับผึ้ง ได้แก่ วัฒนาธรรมในพื้นที่ที่กระจายอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาของคนในชุมชน ได้แก่ สะพานแขวน “สมปรารถนาประชาราษฎร์” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน

ตำบลทับผึ้ง จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำยม ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในเชิงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอย่างแนบแน่นกับศาสนาพุทธ วัดไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนพิธีเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่กลางในการรวมกลุ่มสังคม จิตวิญญาณ และวัฒนธรรม ที่มีบทบาทสำคัญต่อการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชน อธิบายได้ดังนี้

1) วัดในฐานะพื้นที่ทางความเชื่อและศูนย์กลางชุมชน ในตำบลทับผึ้งมีวัดกระจายอยู่แทบทุกหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละวัดล้วนเป็นจุดศูนย์กลางของกิจกรรมในชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนภายในวัด เป็นพื้นที่สำหรับรวบรวมวัตถุโบราณ เครื่องใช้พื้นบ้าน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ วัดเทวีกลาง มีประติมากรรมปูนปั้นที่บอกเล่าเรื่องราวในชาดก และคติธรรมเรื่องบุญคุณโทษ ผ่านประติมากรรมพื้นบ้าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อการเรียนรู้ทางศาสนาในรูปแบบนามธรรม วัดเกาะวังก์เกียรติ์สร้างสถาปัตยกรรมวิหารลอยน้ำ เป็นสถานที่จัดงานบุญ งานเทศกาล และกิจกรรมทางศาสนาในระดับตำบล

2) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านวัดในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ วัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) ที่ชุมชนใช้เพื่อผลิตซ้ำความรู้ ความเชื่อ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองให้แก่คนรุ่นใหม่ เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม คือการสร้างพื้นที่เพื่อจัดการความทรงจำของชุมชน (community memory) ในขณะที่ย้อนเรื่องราวชาดกในวัดเทวีกลางทำหน้าที่เป็นสื่อการเรียนรู้เชิงศิลปะและศีลธรรม และวิหารลอยน้ำของวัด

เกาะวงษ์เกียรติ์ทำหน้าที่เป็นพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ที่สามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของกิจกรรม นับเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ที่เปิดให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ ให้ความรู้และตระหนักถึงคุณค่า ซึ่งสามารถถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนได้

3) ความเชื่อและความศรัทธาในบริบทของการดำรงอยู่ร่วมสมัย การดำรงอยู่ของวัดในตำบลทับผึ้งเป็นสถานที่ที่ยังคงรักษาประเพณีเดิม และตอบสนองต่อบริบทใหม่ของสังคม เช่น การใช้วัดเป็นที่ฝึกอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ทำบายศรี การใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่ประชุม ปรีกษาหรือ และวางแผนพัฒนาชุมชน รวมถึงการใช้พื้นที่วัดเพื่อส่งเสริมงานเทศกาลประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีลอยกระทงที่จัดร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลทับผึ้ง ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า วัดคือ สถานที่ทางจิตวิญญาณ ที่หล่อหลอมคนในชุมชนผ่านกระบวนการผลิตซ้ำเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผสมผสานทั้งพิธีกรรม ความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และความศรัทธา

สะพานแขวน “สมปรารถนาประชาราษฎร์” เป็นสะพานทอดผ่านแม่น้ำยม เชื่อมระหว่างวัดราษฎร์ศรัทธารามกับวัดเตว็ดกลาง สะพานนี้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของตำบลทับผึ้ง กล่าวคือสะพานไม่ได้เป็นเพียงสิ่งก่อสร้างเพื่อใช้สัญจร หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากแรงศรัทธาและความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ในระดับลึก ทั้งในมิติของความสมหวัง (ตามชื่อสะพาน) และ “ประชาราษฎร์” ที่หมายถึงพลังของประชาชนที่ร่วมกันสร้างสะพาน สะพานแห่งนี้อาจเปรียบได้กับ “โครงสร้างเชิงพิธีกรรม” (ritualized structure) ที่มีนัยเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ การเดินข้ามสะพานไม่เพียงแต่เป็นการข้ามทางกายภาพ แต่เป็นการเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านระหว่างจิตวิญญาณของผู้คน และระหว่างความหวังกับความจริง สอดคล้องกับความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีการจัดกิจกรรมแขวนกระดิ่งบนราวเชือกสะพานสมปรารถนาประชาราษฎร์ กลางลำน้ำยม และอธิษฐานขอพรให้สำเร็จสมหวัง สะพานจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งความศรัทธาร่วม ที่ไม่จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังรวมถึงพิธีกรรมทางสังคม เช่น งานประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมเดินขบวนทอดผ้าป่า หรือแม้แต่กิจกรรมของเยาวชนที่จัดขึ้นเพื่อสืบสานวัฒนธรรม ซึ่งสามารถขยายผลสู่การกำหนดสถานที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

เห็นได้ว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมในตำบลทับผึ้ง โดยเฉพาะวัดริมแม่น้ำยม ไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะวัตถุทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ของการผลิตซ้ำความเชื่อ การถ่ายทอดคุณค่าทางศีลธรรม และการสร้างความสามัคคีของชุมชนไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม วัดที่มีปูชนียวัตถุ หรือวิหารลอยน้ำ ทุกสิ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของชุมชนในการรักษา ปรับ และแปลงรูปวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม โดยไม่หลุดจากแก่นของจิตวิญญาณแบบไทยพุทธดั้งเดิม ดังนั้นวัดในตำบลทับผึ้งจึงเป็นมากกว่าสถาปัตยกรรมหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หากแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชุมชนเข้าด้วยกัน

4. อภิปรายผล

4.1 ทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

ผลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ผ่านข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ ด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมประเพณี และเทศกาล ความรู้ และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ปรากฏทุนอันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และจับต้องได้ จำนวน 122 รายการ จำแนกเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 114 รายการ และมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องได้ 8 รายการ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าตำบลทับผึ้งมีทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีการสืบทอด การดำรงอยู่ และมีพลวัตตามยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐดนัย เกติมี และกษิด์เดช เนื่องจำนงค์ (2566) ที่ศึกษาการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาประเพณีเลี้ยงผิงตงปูสะ-ย่าสะ-ย่าสะ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการประเพณีเลี้ยงผิงตงปูสะ-ย่าสะ-ย่าสะในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และพิจารณาบทบาทของประเพณีนี้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าประเพณีดังกล่าวไม่เพียงแต่แสดงถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และส่งเสริมความ

สามัคคีในชุมชน จึงเป็นต้นแบบของการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ องค์การยูเนสโก (2563) ได้กล่าวถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ระบุว่า การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พิธีกรรม ศิลปะการแสดง หัตถกรรมพื้นบ้าน และความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สามารถเสริมสร้างอัตลักษณ์ สร้างงาน และลดความเหลื่อมล้ำในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน หากมีการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมและเคารพต่อบริบทท้องถิ่น

4.2 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้งมีอัตลักษณ์ที่ความหลากหลายและยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรม ที่ประชาชนยังคงสืบสานวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิม เช่น การปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์ และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นตามฤดูกาล ควบคู่กับการปรับใช้เทคโนโลยีร่วมสมัย เช่น การปลูกพืชไฮโดรโปนิกส์ และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ แสดงถึงกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน 2) ภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น อาหารพื้นถิ่น เช่น แกงซ่อนหา เมี่ยงคำสมุนไพร แกงคั่วหอยขม เป็นต้น เป็นภูมิปัญญาอาหารที่เชื่อมโยงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัตถุดิบ และระบบความเชื่อในชุมชน ถ่ายทอดกันผ่านครัวเรือนและกลไกชุมชน ผลการศึกษาชี้ว่า อาหารพื้นถิ่นมีบทบาทในสามระดับ คือ (1) การเรียนรู้ในครัวเรือน (2) การสร้างรายได้สร้างอาชีพ และ (3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน งานจักสาน แกะสลักกะลามะพร้าว และการทำบายศรี ยังคงปรากฏในชุมชน ทั้งในบริบทของพิธีกรรมและเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของงานหัตถกรรมดั้งเดิมแสดงให้เห็นถึงความรู้เชิงปฏิบัติ (tacit knowledge) ที่สืบทอดผ่านประสบการณ์ตรง อีกทั้งยังมีการแปลงรูปให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมร่วมสมัย เช่น การผลิตของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 4) พื้นที่ทางวัฒนธรรม วัดวาอารามและพิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่กลางของการเรียนรู้และการผลิตซ้ำความเชื่อ เช่น พิพิธภัณฑ์วัดราชบุรุษศรีธาราม ปูนปั้นเรื่องชาดกที่วัดเตว็ดกลาง และวิหารลอยน้ำที่วัดเกาะวงษ์เกียรติ์ รวมถึงสะพานสมปรารถนาประชาราษฎร์ ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงทั้งเชิงสังคม จิตวิญญาณ และวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ของความร่วมแรงร่วมใจของชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัตนพล ชื่นคำ และคณะ (2562) เรื่อง การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ละครลิง) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับละครลิง ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของไทยที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง ผลการวิจัยพบว่าละครลิงเป็นศิลปะการแสดงที่มีความโดดเด่นด้านเนื้อหา การใช้ภาษารูปแบบพื้นถิ่น และการสื่อสารแบบเฉพาะตัว ซึ่งมีบทบาททั้งในด้านความบันเทิงและการสะท้อนค่านิยมทางสังคม การรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบจึงมีความจำเป็นต่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะแขนงนี้ไปสู่คนรุ่นใหม่ และผลการวิจัยของ ดวงรักษ์ จันแดง (2563) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านชุมชนมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวบรวม ถ่ายทอด และพัฒนาองค์ความรู้พื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่าการจัดการความรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมสามารถช่วยรักษาและส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการมีทั้งการบันทึกองค์ความรู้ การถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม การจัดกิจกรรมฝึกอบรม และการมีผู้นำทางวัฒนธรรมในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

จากผลการศึกษาเรื่องเล่าเรื่องราวชาวทับผึ้งพบว่าทุนทางวัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบันมีความหลากหลาย และเชื่อมโยงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำยม ก่อให้เกิดเป็นวิถีชีวิต อาชีพ ความเชื่อและแนวปฏิบัติของผู้คน กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการพลวัตของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เข้ากับยุคสมัย แต่ก็ยังคงธำรงรักษาอัตลักษณ์และสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมเดิมได้ จึงกล่าวได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้งเป็นระบบองค์ความรู้ที่มีการดำรงอยู่ มีอัตลักษณ์วัฒนธรรม และมีการพลวัตเพื่อให้อยู่ร่วมกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัย

5.1.1 สามารถขยายการนำเสนอผลการวิจัยให้เชื่อมโยงตัวอย่างจากพื้นที่เพื่อให้เห็นภาพความโดดเด่นของทุนวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5.1.2 อาจเพิ่มข้อเสนอเชิงประยุกต์สำหรับชุมชนหรือหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนได้

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.2.1 ศึกษามุมมองและบทบาทของคนรุ่นใหม่ต่อการสืบทอดและปรับตัวของทุนวัฒนธรรมในชุมชน

5.2.2 เปรียบเทียบทุนวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้งกับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อชี้ชัดลักษณะอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น

5.2.3 ทดลองออกแบบและประเมินเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อใช้ข้อมูลนำไปสู่การพัฒนาจริง

5.2.4 ศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมท้องถิ่นที่ใช้เรื่องเล่าและภูมิปัญญาเป็นฐานเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์

6. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง เรื่องเล่าเรื่องราวชาวทับผึ้ง : การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

7. เอกสารอ้างอิง

ขวัญชนก นัยจรรย์, และกฤษณา ชาญณรงค์. (2561). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ขวัญชนก นัยจรรย์, วาสิณี มีเครือเอี่ยม, และอรธพล รอดแก้ว. (2565). การใช้เรื่องเล่าและภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำตาลโดนดของตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. *วิจิตรวรรณสาร*, 6(2), 137-154.

คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. (2560). การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2560. <http://ich.culture.go.th/images/stories/ich-pdf/160.pdf>

ณัฐดนัย เกิดมี, และกษิตเดช เนื่องจำนงค์. (2566). การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาประเพณีเลี้ยงผัดปูสะเะ-ย่าสะเะ. *วารสารวัฒนธรรมและการพัฒนา*, 22(1), 95-112.

ดวงรักษ์ จันแดง. (2563). การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านชุมชนมีส่วนร่วม. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 21(1), 123-140.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัตนพล ชื่นคำ, ขวพันธ์ เพชรไกร, และปาริฉัตร พิมล. (2562). รายงานวิจัยโครงการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ละครลิง). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. https://kukr.lib.ku.ac.th/kukr_es/index.php?/BKN_HUMAN/search_detail/result/298069

วิมล วิโรจน์พันธุ์, ประชิด สฤณพัฒน์, และกนิษฐา เขยทิววงศ์. (2551). *มรดกทางวัฒนธรรม “ภาคเหนือ”*. แสงดาว.

ศิริพร ณ ถลาง. (2562). “คติชนสร้างสรรค์”: บทสังเคราะห์และทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2566). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: นครชัยศรี*. <https://culturio.sac.or.th/learning/activity/35>

องค์การยูเนสโก. (2563). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน*.

<https://ich.unesco.org/doc/src/34299-TH.pdf>

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.
- Hall, S. (1996). Introduction: Who needs 'identity'? In S. Hall, & P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 1-17). Sage.
- Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford University Press.